

KÖNYV

Kiss Zsuzsanna–Huszár Ákos

KÉT SZÜLETÉSNAPI KÖTET

Pál Eszter (szerk.): *Útközben. Tanulmányok a társadalomtudományok köréből Somlai Péter 60. születésnapjára* (Budapest: Új Mandátum, 2001)

Felkai Gábor–Molnár Attila Károly–Pál Eszter (szerk.): *Forrásvidékek. Társadalomtudományi tanulmányok Némedi Dénes 60. születésnapjára* (Budapest: Új Mandátum, 2002)

Az általunk bemutatni szándékozott két kötet legfőbb sajátossága az, hogy szerzői azon túl, amit a könyvekbe leírtak, valami mást is ki akartak fejezni. A sok szerző munkájából álló kötetek a tanulmányokat sajátos céllal, Némedi Dénes és Somlai Péter születésnapji köszöntése alkalmából foglalják egybe, tisztelegve ezzel tudományos eredményeik előtt is.

Ez meghatározza a kötetek arculatát.

Az *Útközben* és a *Forrásvidékek* valószínűleg kevesen fogják szisztematikusan, az elsőtől az utolsó tanulmányig végigolvasni. Itt ugyanis, ellentétben azokkal a tanulmánykötetekkel, melyek egy tudományterület vagy egy szerző eredményeit foglalják össze, több szerző változatos formájú és tartalmú cikkei állnak egymás mellett, egy-egy kötetbe szerkesztve. Az egymás mellé kerülő tanulmányok külön-külön, önmagukban is kerek egészek – szerzőik saját kutatásaik egy-egy darabkáját adták közre. Egymás mellé, kötetbe fűzve azonban létrejön valami új, valami más, amit nem lehet elkülöníteni az egyes írásoktól, de nem is lehet azonosítani velük. A könyveknek így két olvasata lehetséges. Kezünkbe vehetjük őket akkor, ha tájékozódni szeretnénk valamilyen konkrét problémát illetően, s tekinthetünk rájuk úgy is, mint amiknek forrásértéke van. A szaktudományos eredmények rögzítése mellett a két kötet szövegei *pillanatképekké* állnak össze, a maguk egymásmellettségében *lenyomatok*.

Az évkönyvek vagy a körkérdések hasonlatosak ezekhez a gyűjteményekhez, annyiban legalábbis, hogy azok is forrásértékű lenyomatokat tárnak az olvasó elé. Az évkönyvnek van még talán ilyesfajta, önmagán túlmutató jelentése, hiszen szerkesztési elvének megfelelően egy nemzedék bizonyos időszakban átélt tapasztalatait rendeli egymás mellé, és jeleníti meg nyomtatásban. A körkérdésben is, ahol a téma adott, a szerzők pedig sokfélék, a tanulmányok többet jelentenek írások puszta hazmazánál, kifejezve egy kor reprezentánsainak adott problémához fűződő ezerféle viszonyulását.

De minek a lenyomatai ezek a születésnapji könyvek?

Mindkét kötet alcíme azt tudatja velünk, hogy társadalomtudományi tanulmányokat tartunk a kezünkben, olyan társadalomtudományi tanulmányokat, amelyek egy-egy tudományos kutató születésnapja alkalmából íródtak. A kötetek így szándékolatlanul is egy olyan közösség tapasztalatait és szellemiségét közvetítik, amely közösség e tudományos kutatók körül szerveződött. Kifejeződik bennük az az egység, amely e közösségek tagjainak szerteágazó érdeklődése nyomán jön létre. A problémáknak s kérdéseknek olyan kötegei kerülnek itt egymás mellé, amelyek e közösség számára fontosak, relevánsak.

Esetünkben a két kötet s a két ünnepelt körül kirajzolódó közösségek egymásba fonódnak, hiszen Somlai Péter és Némedi Dénes hosszú évtizedek óta kollégák az ELTE Szociológiai Intézetének Elmélettörténeti Tanszékén. Az őket köszöntők közül így – akik között megtalálhatjuk egyetemi kollégáikat, kutatótársaikat, barátaitkat s tanítványaikat pályájuk különböző szakaszairól – sokan mindkét kötet szerzői között megtalálhatók.

Úgy tűnik, a két könyvben előforduló témák sokszínűsége, e heterogén közösség emberi és szakmai kapcsolatainak sokféleségét tükrözi vissza, a szerkesztők pedig e sokféleséget próbálták különféle szempontok segítségével strukturálni.

* * *

A Somlai Péter tiszteletére megjelent kötetet *Pál Eszter* szerkesztette. A könyv négy fejezete négy tágan értelmezett téma köré szerveződik (*Család és identitás; Eszmetörténet; Evolúció, történelem, globalizáció; Horizontok*), melyek szervezőelve maga Somlai Péter, a családszociológus, az eszmetörténész és az aktuális problémák, illetve a szociológia új irányzatai felé nyitott kutató.

A kötetet nyitó köszöntőben *Cseh-Szombathy László* méltatja Somlai Péter sokirányú tevékenységét, elsősorban pedig a saját kutatási területéhez legközelebb álló, családszociológiai elemzéseit. „A magyar családok megismerése, funkcionálásuk megvilágítása szempontjából alapvető Somlai Péter tevékenysége” – írja. (Útközben, 8.)

Az ezt követő írás *Némedi Dénesnek A társadalom mint kritikai kategória* című esszéje, mintegy második bevezető, a könyv struktúráján kívül álló tanulmány. Gondolatkíséret, melyben a szerző Somlai Péter két korábbi tanulmányát választja kiindulópontul, s azokban megfogalmazott állítása kapcsán, mely szerint „a társadalom fogalma valaha kritikai jellegű volt”, a társadalom kategóriájának három lehetséges kritikai felfogását különbözteti meg, s teszi vizsgálata tárgyává.

A fogalom első alakja a „társadalom mint valóság” kritikai megjelenése. A társadalom fogalmában itt a megtapasztalható élet képződik le, mely a mindenkori álpolitikai viták ellenében megfogalmazva nyeri kritikai erejét. Némedi szerint a fogalom e jelentésével találkozhatunk a *Huszádik Század* körénél, amikor a politikaival és a nemzetivel szembeállítják a „szociálist”. Ilyen kritikai éllel bukkan fel a társadalom fogalma az államszocializmus valóságát bemutató szociográfiai irodalomban is. A fogalom ezen jelentésében rejlő kritikai potenciál gyengeségére akkor derül fény, ha meg kell mutatni, hogy ki áll a valóság talaján, ki az, aki a tényekről ad számot, nem pedig hamis illúziókat mutogat. A társadalom fogalmának másodikként tárgyalt kritikai jelentésének Némedi az „egyenlőtlen társadalom” címkéjét adja. Ez a normának tekintett középosztálynál rosszabb helyzetben lévő rétegekre utalva nyeri el kritikai élet.

Némedi szerint a társadalomnak ezen kritikai jelentése részleges marad, mivel csupán az egyenlőtlenségek kompenzálásának igazolását nyújtja. A harmadik jelentésben a társadalom fogalma a társaságot alkotó egyének szabad együttműködését jelenti, Némedi Rousseau-ra és szerződéselméletekre utal e helyen. Az így felfogott fogalom alkalmas arra, hogy általa kritizáltassék a társadalmitól különböző „politikai” és „gazdasági”. A tanulmány további része azzal foglalkozik, hogy miként változik meg a társadalom fogalmának jelentése, s ez hogyan érinti kritikai tartalmát. Az elemzés konklúziója nem túl szíverítő: a kritikai él megkopott – állapítja meg, s ennek okát a „társadalomi”, „politikai”, „gazdasági” szférák elkülönítésének tarthatatlanná válása nyomán a fogalom kiüresedésében, tartalmatlanná válásában látja.

A *Család és identitás* című fejezet a kötet első tematikus egysége. Somlai Péter az 1970-es évek közepén-végén kezdett családszociológiával és a szocializáció problémájával foglalkozni, kutatási eredményeit monográfiáinak sorából ismerhetjük (*Családmongráfiák*, 1978; *Konfliktus és megértés*, 1986; *Kiilleszkedési zavarok*, 1989; *Szocializáció*, 1997; 2002-ben pedig 1977-ben kezdett longitudinális vizsgálatának eredményit publikálta *Húsz év* címmel).

A fejezet szerzői csak lazán kapcsolódnak Somlai Péter „hagyományához”, a család problémája itt háttérbe szorul, a fejezet négy tanulmányából három, a címben szereplő másik kategóriát, az identitás kérdését helyezi vizsgálódásai középpontjába. *Léderer Pál* szépirodalmi igényű, cinikus-kritikus tanulmánya az ötvenes évekbeli Népszava brosúramellékleteinek elemzésével tárja elénk a kor eszményi embere, a sztahanovista munkás képét. Az identitás megtartásának nehézségeit elemzi *Székelyi Mária*, *Csepeli György* és *Örkény Antal* roma mobilitáskutatásuk eredményeit vizsgálva. *Bindorffer Györgyi* pedig a dunabogdányi svábok etnikai és nemzeti identitását elemzi. A fejezet zárótanulmányában *Róbert Péter* a társadalmi tőkének, azaz a család integráltságának, illetve a családi háttérnek az iskolai egyenlőtlenségre gyakorolt hatását vizsgálja.

A második fejezetben (*Eszmetörténet*), Somlai Péter közvetlen környezetében, az elméletörténet tanszéken dolgozó kollégáinak írásait olvashatjuk. *Felkai Gábor* a modernitás simmeli elméletét átfogóan elemző, idézetekkel jól illusztrált tanulmánya nyitja a sort. Ezt követi *Molnár Attila Károly* polémikus hangvételű, kontextuális és konstruktivista gondolkodást megkülönböztető és szembeállító írása. *Haskó Katalin* a XIX. századi utópizmus és a szociológia kialakulásának összefüggését vizsgálja, három utópista, Saint-Simon, Fourier és Owen életének és főbb munkáinak összefoglaló elemzésével. A fejezet végén *Saad József* személyes hangú jegyzeteit olvashatjuk a Hóember-ről, vagyis Pikler Gyuláról, a századforduló hírhedten unalmasan előadó, de mégis rendkívül népszerű jogbölcész–szociológusáról.

A harmadik fejezet az *Evolúció, történelem, globalizáció* címet viseli, melynek tanulmányai a napjainkban újra és újra az érdeklődés középpontjába kerülő témák köréből dogoznak fel néhányat. *Sárkány Mihály* itt szereplő tanulmánya egyrészt összefoglalja az evolúciós elméletek történeti alakulását, másrészt Leslie White megközelítését ismertette elválasztja egymástól evolúció és történelem gyakran egymásba mosódó fogalmait. *Pál Eszter* írása a biológiai gondolkodás történetét tekinti át a szociológiai elméletalkotás biológiára, vagy legalábbis biológiai analógiákra támaszkodó eredményei felől. *Gedeon Péter* az evolúciós, pontosabban az organikus szem-

léletnek a közgazdaságtannal való kapcsolatát elemzi Carl Menger munkái alapján. Írásában *Bartha Eszter* a két rivális, s gyakran egymástól mégsem kellőképpen megkülönböztetett megközelítés, a világrendszer–elemzés és a globalizációs elmélet vizsgálatával foglalkozik, azok eltéréseire hívja fel a figyelmet.

A negyedik fejezetben (*Horizontok*) szereplő tanulmányok, a kötet lezárásaként, a szociológia sokféle kapcsolódási irányát tükrözik. *Gyáni Gábor* a statisztika és a történetírás bonyodalmas viszonyát taglalja, s történeti példák elemzésével támasztja alá azt a társadalomtudományok művelői számára mindenkor szem előtt tartandó figyelmeztetést, hogy a statisztikai gondolkodás fogalmi apparátusa rendre igencsak hézagosan illeszkedik az általa megjelenített „valósághoz”. *Bíró Judit* írása recenzió Huszár Tibor Kádár-könyvéről, vagy még inkább egy kissé az abszurdításba hajló mini-monográfia egy monográfia nyomán. *Orosz Éva* az egészségpolitikai paradigmaváltás, vagyis a kormányzatnak az egészségügyre vonatkozó nézetei átalakulásának lehetőségét vizsgálja. A zsidó holocaust európai traumáját követő és máig feloldhatatlannak bizonyuló hallgatás az emberi kapcsolatok „közelségét” is lehetlenné teszi, „ha nem tudjuk elfogadni, megérteni a másik másságát, azzal önmagunk mint másik megértését is lehetlenné tesszük” – írja *Vajda Júlia* (Útközben, 314. old.) *Angelusz Róbert* a híresztelés és a rémhír természetrajzához nyújt adalékokat: a fontos események körüli tömeges hírhiány miatt a híresztelések, valamint a téves információk nyomán keletkező rémhírek a legújabb kommunikációs eszközök elterjedésével gyorsaságban és mennyiségben is sokszorosára fokozzák e fenyegetéseket.

A kötet szerteágazó tematikáját a jól kidolgozott fejezetstruktúra forrasztja egybe. Nagy kár viszont, hogy az olvasást olykor bosszantó elírások, a számítógépes karakterek hiányos konvertálásából fakadóan az „ő” betűk hiánya és az nehezíti, hogy a lábjegyzetek gyakran szövegbeli kapcsolódási helyükhöz képest a következő oldalra kerültek. Ilyen, ünnepi kötetnél érdemes lett volna ezekre az apróságokra jobban odafigyelni.

Ha már belekezdünk az ünneprontó kritikába, talán érdemes azt is megjegyezni, hogy amíg a Somlai Péter születésnapjára kiadott kötet struktúrájának kialakításánál a szerkesztők próbáltak az ünnepelt tudományos tevékenységének vonalához igazodni, addig Némedi Dénes kötetében, melyet *Felkai Gábor*, *Molnár Attila Károly* és *Pál Eszter* szerkesztett, nehezebb ilyen átgondolt vezérelvet felfedezni. A *Forrásvidékek* négy fejezetét kissé üresnek tűnő szempontok választják el egymástól. A *Tudomány- és eszmetörténet itthon ... és külföldön*, illetve a *Társadalom és tudomány ma ... és holnap* fejezetcímek mintha tematikus szempontokat próbálnának kombinálni a globális/lokális és az idő dimenziójával, ennek eredményeként azonban olyan szerkezet születik, amelyben bármelyik tanulmány bármelyik helyre kerülhet.

A két kutató, s így a két kötet közelségét jelzi, hogy míg a Somlai Péter tiszteletére kiadott kötetet Némedi Dénes esszészerű írása indítja, itt Rudas Tamás köszöntője után, melyben méltatja az ember és a kutató kvalitásait, Somlai Péter hasonló, a szak tudományos publikációk merev formai jegyeit elhagyó téziseit olvashatjuk.

Somlai Péter írásának címe *Tizennyolc jegyzet a humanizmusról*, melynek szakaszai mintha egy-egy mozzanatát fejeznék ki saját hitvallásának. E hitvallás, amint a címben is olvashatjuk, a humanizmus, amelyről talán azért is különösen fontos beszélni, mivel, ahogy indulásként írja, „kevés elavultabb eszme van” nála (*Forrásvidékek*, 11. old.).

A szerző a továbbiakban különböző eszmerendszerek s problematikák keresztmetszetében próbálja keresni az emberit. Így kerül elő a relativizmus problémája, az etnocentrizmus, illetve a multikulturalizmus, a globalizáció és a posztmodern, nyelvfilozófiai problémák és az egyetemes jogok. Az írás mozaikszerű felépítése, s a szépirodalmi, művészeti példák felsorakoztatása különösen kifejezővé és hatásossá teszi e gondolatszövedéket, melynek lezárásaként a *Bűn és bűnhődés* abba a jól ismert jelenetbe ütközik az olvasó, ahol Raszkolnyikov megvallja Szonyának, hogy megölte az uzorás öregasszonyt: „Hiszen csak egy tetűt öltem meg, Szonya, egy haszontalan, undok kártékony férget!» Mire Szonya: »Az ember tetű?» (Eto cselovek – to voscs!)” (Forrásvidékek, 20. old.– további elmélkedésre ösztökélve az olvasót.

A kötet első fejezete a magyarországi társadalomtudományi gondolkodás történetéből tár elénk néhány szeletet. A Somlai Péter kötetében is szereplő Gyáni Gábor és Biró Judit tanulmányai mellett itt két fiatal kutató, Kiss László és Szabari Vera írása kap helyet. Gyáni, a másik könyvben publikált írásához hasonlóan, itt is a történetírás egyik problematikus témakörében próbál ösvényt vágni. A „nemzet” fogalmának történeti alakulásáról és konstruálásáról ad összefoglalót. Biró Judit írása tulajdonképpen a Gyáni által elemzett „nemzetépítés” folyamatának egy szakaszát veszi tüzetesebb elemzés alá akkor, amikor a Horthy-kori szociálpolitikai elméletet és gyakorlatot, azaz a „legmagyarabb réteg”, az agrárszegénység szociális kompenzálását elemzi. Kiss László szintén szövegelemző írást ad közre. Kovács Imre és Féja Géza társadalomképeinek vizsgálatával, melyben a paraszti szekták társadalmi integrációra ható szerepe, illetve az egyke kérdése kerül középpontba, Némedi Dénest, a népi szociográfia elemző kutatóját köszönti. Szabari Vera a nemzetközi szociológiai hatásoknak az 1945 utáni magyar recepcióját elemzi a mobilitás-kutatás és az ahhoz szorosan kapcsolódó oktatásszociológiai elméletek példáján.

Saad József tanulmánya nyitja a kötet második fejezetét, melyben Kant *Az örök béke* című írását elemzi a háború és nemzetállam problematikája vonatkozásában. Úgy véli, ezek a kérdések kisebb figyelmet kaptak a szociológiában. Szintén szociológia és háború viszonyát vizsgálja Hans Joas (a University of Chicago és a berlini Freie Universität professzora) más vonatkozásban. Emil Lederer azon megállapítása kapcsán, mely szerint a századelőn alig akad olyan szellemi-kulturális áramlat, amely ne a háború ideológiáját szolgálta volna, veszi górcső alá a társadalomtudományi gondolkodás nagyjait. Felkai Gábor írása, ahogy Somlai Péter könyvében is, a németországi századelőre koncentrál, a Német Szociológiai Társaság kongresszusain elhangzott előadások kapcsán vizsgálja a kor főbb problémakötegeit s az ezekhez kapcsolódó érvrendszeret. Molnár Attila Károly a civil vallás fogalmának jelentésváltozásait követi nyomon a társadalmi integráció kérdésének vonatkozásában. Fehér Márta és Weiss János írásainak témája Durkheimhez kapcsolódik, aki Némedi Dénes eszmetörténeti kutatásainak is egyik centrális alakja (lásd ezzel kapcsolatban Némedi számos Durkheimmel foglalkozó tanulmányát, illetve az 1996-ban megjelent *Durkheim. Tudás és társadalom* című könyvét). Fehér Márta az osztályozás, illetve logika durkheimi magyarázata kapcsán Piaget alakjára és gondolataira hívja fel a figyelmet, Weiss János pedig Durkheim és Horkheimer társadalomtudományi programját veti össze. A következő tanulmányban Heller Mária és Rényi Ágnes a bourdieu-i életmű utolsó szakaszában, az újságírói mező vizsgálatával

hangsúlyossá váló nyilvánosságproblematikát elemzik úgy, hogy elhelyezik Bourdieu korábbi műveinek kontextusában, illetve értékeli Habermas nyilvánosságelméletével összehasonlítva. *Haskó Katalin* a társadalmi átalakulás függvényében mutatja be a terrorizmus történeti sajátosságait.

Empirikus kutatások eredményei és a társadalomról, emberről való gondolkodás elméleti megközelítései kaptak helyet a harmadik fejezetben. *Csanádi Gábor és Csizmady Adrienne* a hazai és nemzetközi irodalom igényes elemzésére építve járja körül a budapesti agglomeráció 1990-es évekbeli fejlődését a politikai-hatalmi, illetve a természetes-történeti hatások szempontjából. *Bindorffer Györgyi* ebben a könyvben is a svábokról szóló kutatásából közöl eredményeket. Két falu, Dunabogdány és Nagynyárad együttes vizsgálatával elemzi a magyarországi svábok (magyar és német) történelmi és nemzeti tudatának és identitásának alakulását. *Vajda Júlia és Kovács Éva* a magyar szociológiában csak újabban meghonosodó kvalitatív módszerek közül a narratív interjúk élettörténet-kutatás elméleti bemutatására vállalkozik. A modern ember önképében méltatlan helyet foglal el a test, dologszerűként s a külvilágtól elhatároló védvonalként, „bástyaként” jelenik meg – tudhatjuk meg *Lányi András* dolgozatából. Lányi fenomenológiai, ökológiai s transzperszonális elméletek nyomán hangsúlyozza, hogy a testről alkotott ilyen kép komoly következményekkel járt, s hogy a test nem elválaszt a külvilágtól, hanem éppen csupán általa léphetünk másokkal személyes kapcsolatba: „A test – nyílás” – írja Lányi. *Ferge Zsuzsa* a magyar szociálpolitika elmúlt éveinek „nyugtalanító nyugalma” elemezve arra figyelmeztet, hogy a politikai pártok propagandájában „[a] nyugalom ígérete nem a szabadság ígérete” (Forrásvidékek, 398), a meghirdetett program gyakran inkább elfedi a valóságos problémákat, s nem azok megoldását irányozza elő. *Székelyi Mária és Örkény Antal* arra kíváncsiak, hogy milyen igazságossági értékválasztások jellemzőek a közép-kelet-európai régióban élőkre, s ezt három szinten – természetesen csak a kutató értelmezésében, s nem pedig a mindenkori válaszadó fejében megkülönböztetett szinten – vizsgálják, nevezetesen az egyéni életesélyek érzékelése, az ideológia és elosztási rendszer, valamint a normatív igazságossági elvek megítélése esetén. *Luc Boltanski* (az EHESS professzora és a Centre de Sociologie, Politique et Morale egyik alapítója) cikkében a modern társadalmak igazolási rendjeiről újabban kifejtett elméletét foglalja össze. Eszerint a „kapitalizmus új szellemének” korában a projekt rendje az új legitim rend, amennyiben a modern társadalmak szerveződése a kapitalista vállalkozás effajta szerveződésének módjával analóg.

A kötet záró fejezetében a szociológia helyzetét, illetve perspektíváit taglaló írások kaptak helyet. Az utóbbi években e kérdések különösen foglalkoztatják Némedi Dénest, s a problémáról írt tanulmánya kapcsán kialakult vitában Somlai Péter is kifejtette véleményét (Némedi Dénes: A szociológia egy sikeres évszázad után. *Szociológiai Szemle*, 2000 (2): 3–16; Somlai Péter: Egyetemesség és heterogenitás [Gondolatok a szociológiáról – Némedi Dénes és Saád József írási kapcsán]. *Szociológiai Szemle*, 2001 (1): 76–84.) *Dirk Kaesler* (az Institut für Soziologie professzora) írása nyitja a fejezetet. Kaesler arra keresi a választ, hogy milyen mondanivalóval szolgálhat a mai tudományos gondolkodás számára Weber *A tudomány mint hivatás* című munkája. *Angelusz Róbert* és *Tardos Róbert* a szociológia fogalmi apparátusának képlekenységére, változékonyására hívják fel a figyelmet, érintve a szociológia

tárgyterülete elhatárolásának problémáját. Némedi Dénes imént említett írásához csatlakozva fejti ki gondolatait *Lakatos László* a szociológia állásáról, s a biológia irányából jövő veszélyekről.

Nehéz feladat lehetett a szerkesztőknek ezt a rendkívül sokszínű anyagot kötetbe rendezni, s ha hiányzik is egy olyan struktúra, amelyben minden szövegnek egyértelmű helye volna, ez talán nem csak az ő hibájuk. Az olvasószelkesztő hiánya viszont sajnos ezen a köteten is érezhető. A kötet érdeme, hogy a hazai szerzők mellett, jó fordításban, neves külföldiek is helyet kaptak benne.

* * *

Írásunkat azzal a megállapítással kezdtük, hogy ez a két születésnap tanulmánykötet több dolgozatok olyan halmazánál, melyekben a szerzők legfrissebb eredményeiket teszik közzé, s hogy a gyűjtemények emellett más mondanivalót is tartogathatnak számunkra. A maguk egyszerűségében *pillanatképek*, *lenyomatok*, olyan rögzített ábrázolásai egy folyamatosan alakulásban lévő társadalomtudományi kutatócsoportnak – melyek a szaktudományos teljesítmények közvetítésén túl forrásértékre tesznek szert.

Forrásértékük egyedülállóvá teszi őket abban az értelemben, hogy általuk fogalmat alkothatunk arról a csoportosulásról, ami ezt a nyomot hagyta. Eligazítanak abban, hogy milyen kérdések, problémák alkotják a közösség érdeklődési körét, milyen módszereket tartanak adekvátnak ezek megismeréséhez, egyáltalán a „tudományosság” olyan képét rajzolják az olvasó elé, amelyet a kötet szerzői magukénak vallanak és követnek.

Az e tanulmánykötetekkel megtisztelt két kutató szociológiával, illetve a szociológia valamilyen területével foglalkozik, szociológusnak, szociológiatörténésznek vallja magát, s a könyvek az ember mellett a szociológus, a szociológiatörténész előtt adóznak tisztelettel. A kötetekben szereplő tanulmányok így e közösségen túl arról a számos területről nyújtanak ismereteket, amelyet gyakran egységesen szociológiának neveznek, illetve azokból a kapcsolódási pontokból nyújtanak ízelítőt, amelyek a szociológiát más diszciplínákhoz kötik. A tanulmánykötet olyan műfaj, amely szükségszerűen túllép egyes tudományterületek határain. Ha kissé hosszúra nyúlt is a két kötetben szereplő tanulmányok ismertetése, mindenképpen fontosnak éreztük annak a sokszínűségnek alapos bemutatását, ami e két kötetet végiglapozva a szemünk elé tárul, s ami e két jeles kutatóhoz kötődve a szociológia a mai állapotáról árulkodik. Így próbáltuk megmutatni azt a *lenyomatot*, amit az ünneplő közösség hagyott magáról.

Természetesen ezek a tanulmánykötetek csupán egyikei azon számos forrásnak, dokumentumnak, amelyek számot adnak erről a közösségről. E források között is olyanok, amelyek mozdulatlanok, és egy sajátos alkalom hívta őket életre, így a bennük tükröződő kép az alkalom e sajátosságából fakadóan kissé torzít és statikus, kevésbé tanúskodik e közösség mozgástörvényeiről és dinamikájáról. Következtethetünk talán belőle a közösség összekapcsolódásának fő csomópontjaira és határvonalaira, összetartozásának erősségére, de az összetartozás intenzitásáról nem ad számot. Átfogóbb képet alkotni csak a többi szakmai fórum (szakmai, közéleti folyóiratok, különböző kiadványok és főként az élő viták, kerekasztal-beszélgetések, konferenciák) eseményeinek nyomon követésével lehet.